

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Udviklingsmål for og selvevaluering af frivilligcentre

Anden delrapport vedrørende evaluering af puljen til oprettelse af nye og udvikling af eksisterende frivilligcentre i Danmark

Henriksen, Lars Skov

Publication date:
2008

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Henriksen, L. S. (2008). *Udviklingsmål for og selvevaluering af frivilligcentre: Anden delrapport vedrørende evaluering af puljen til oprettelse af nye og udvikling af eksisterende frivilligcentre i Danmark*. Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

UDVIKLINGSMÅL FOR OG SELVEVALUERING AF FRIVILLIGCENTRE

Anden delrapport vedrørende evaluering af puljen
til oprettelse af nye og styrkelse af eksisterende
frivilligcentre i Danmark

LARS SKOV HENRIKSEN

UDVIKLINGSMÅL FOR OG SELVEVALUERING AF FRIVILLIGCENTRE

Anden delrapport vedrørende evaluering af puljen
til oprettelse af nye og styrkelse af eksisterende
frivilligcentre i Danmark

Titel:	Udviklingsmål for og selvevaluering af frivilligcentre. Anden delrapport vedrørende evaluering af puljen til oprettelse af nye og styrkelse af eksisterende frivilligcentre i Danmark
Udgiver:	Aalborg Universitet Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation Kroghstræde 7, 9220 Aalborg Ø
Udgivelsesår:	2008
ISBN:	Tryk: 978-87-90261-03-0 Elektronisk: 978-87-90261-04-7
Opsætning:	Kirsten Buhl Mathiasen, Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet
Copyright:	Lars Skov Henriksen, Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet
Bestilling:	Rapporten kan frit downloades på www.social.dk samt www.frise.dk
Finansiering:	Rapporten er anden delrapport fra projekt "Evaluering af puljen til oprettelse af nye og styrkelse af eksisterende frivilligcentre i Danmark". Puljen administreres af Velfærdsministeriet (tdl. Socialministeriet). Aalborg Universitet, Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation er ansvarlig for evalueringen. Aalborg Universitet er underleverandør af evalueringsydelsen til Socialt Udviklingscenter SUS.

Indholdsfortegnelse

1. Forord og undersøgelsens formål	7
2. Evaluerings metode og tilgrundliggende dokumentationsmateriale	9
3. Indledende oversigt over udviklingsprojekterne og dokumentationsmaterialet....	13
4. Samarbejde med og støtte fra kommunen	17
5. Satelitter	21
6. Synlighed i forhold til borgerne i kommunen	23
7. Formidling af frivilligt arbejde	27
8. Foreningsservice og projektvugge	31
9. Styrkelse af etniske foreninger og etnisk minoritetsarbejde	35
10. Rekruttering af unge og samarbejde med uddannelsesinstitutioner	37
11. Samarbejde med det private erhvervsliv	39
12. Sundhedsfremme, selvhjælp og særlige grupper	41
13. Konklusion	43
Litteratur	47

1. FORORD OG UNDERSØGELSENS FORMÅL

Denne rapport er andet led i en evaluering af 'Puljen til oprettelse af nye og styrkelse af eksisterende frivilligcentre i Danmark'. Frivilligcentrepuljen er en del af satspuljeaftalen 2005, hvor Folketinget besluttede at afsætte 49 millioner kr. til en styrkelse og udvikling af frivilligcentrenes arbejde. Det overordnede mål med puljen er at gøre det lettere for flere mennesker at finde adgang til et frivilligt engagement, ved at gøre frivilligcentrene mere kendte blandt borgerne, ved at skabe nye og flere aktiviteter og ved at forbedre det lokale samspil omkring centrene. Frivilligcentrepuljen administreres af Socialministeriet (nu Velfærdsministeriet).

Velfærdsministeriet har ønsket, at udmøntningen af frivilligcentrepuljen følges af en evaluering. Det endelige mål med evalueringen er at bidrage til en vurdering af, om de mål, der er opstillet i forbindelse med satspuljebevillingen, opnås ved udgangen af projektperioden i 2008. Det vil blandt andet sige: Har frivilligcentrene fået det kvalitative løft, som er baggrunden for og ønsket med bevillingen? Er adgangen til det frivillige engagement blevet lettere? Er det lokale samspil blevet forbedret? Er der kommet nye aktiviteter, eller er der sket en anden prioritering af aktiviteterne?

Formålet med denne anden delrapport er at foretage en sammenfatning og foreløbig vurdering af det arbejde, som frivilligcentrene har sat i gang med støtte fra udviklingspuljen. Til grund ligger primært udviklingsprojekternes egne opsamlende erfaringer som de kommer til udtryk i aktivitetsoversigter og dokumentations- og selvevalueringsmateriale. Delrapporten forsøger grundlæggende at kaste lys over i hvilket omfang, på hvilken måde og på hvilke områder, frivilligcentrenes udviklingsarbejde kan siges at flugte med intentionerne bag udviklingspuljen.

Evalueringen gennemføres af Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation ved Aalborg Universitet. Ansvarlig for evalueringen er lektor Lars Skov Henriksen, der også har udarbejdet den foreliggende delrapport.

En stor tak skal lyde til de udviklingsprojekter, der har brugt tid på samvittighedsfuldt og grundigt at udfylde de aktivitetsoversigter og selvevalueringsskemaer, der danner udgangspunkt for rapporten. Også tak til Sussi Maack, FriSe, Bernhard

Jensen, SUS, og Anne-Mette Kjær, Velfærdsministeriet, og for gode råd, ideer og kommentarer i forbindelse med udarbejdelsen af rapporten.

Aalborg, februar 2008

Lars Skov Henriksen

2. EVALUERINGENS METODE OG TILGRUNDLIGGENDE DOKUMENTATIONSMATERIALE

Den følgende oversigt over de frivilligcentre og udviklingsprojekter, der har modtaget støtte fra 'Puljen til oprettelse af nye og styrkelse af eksisterende frivilligcentre i Danmark' (herefter benævnt udviklingspuljen), baserer sig primært på det selvevalueringsmateriale, som frivilligcentrene selv, på baggrund af konsulentbistand fra SUS, har udarbejdet. Materialet er indhentet i løbet af efteråret 2007 og bearbejdet omkring årsskiftet 2007/08. Dette materiale er temmelig omfattende, idet hvert af de i alt 40 projekter, der har modtaget støtte, hvert halve år efter projektstart har udfyldt et dokumentationsskema, der redegør for opstillede udviklingsområder og -mål samt indikatorer på, hvordan arbejdet med disse mål er forløbet. Dokumentationsskemaerne rummer endvidere mulighed for at projekterne kan reflektere over muligheder og barrierer i forbindelse med implementeringen af de udviklingsmål, som projekterne selv har opstillet samt eventuelle ændringer og justeringer heri. Hvert projekt har således typisk for hvert halve år udfyldt dels et aktivitetsskema, dels et selvevalueringsskema. I alt 26 projekter har fået deres første bevilling fra udviklingspuljen i 2005 – dog i en del tilfælde som mindre startbeløb. Øvrige projekter har typisk fået deres første bevilling i 2006, mens enkelte er kommet til i 2007. Det betyder, at langt de fleste udviklingsprojekter har selvevalueringsmateriale, der rækker fra andet halvår af 2005 og frem til andet halvår af 2007. For hvert projekt har der således typisk været selvevalueringsmateriale til rådighed fra tre til fire målepunkter – udgangen af andet halvår 2005, udgangen af første halvår 2006, udgangen af andet halvår 2006 og udgangen af første halvår 2007. Desuden har der i visse tilfælde været materiale om planer og aktivitetsoversigt for andet halvår af 2007. Dokumentationsmaterialet fra de enkelte frivilligcentre er suppleret med for det første de ansøgninger, som centrene i sin tid indsendte til udviklingspuljen med henblik på at opnå støtte. For det andet informationsmateriale mv. som i langt de fleste tilfælde er tilgængelig på de enkelte frivilligcentres hjemmesider. Endelig har Velfærdsministeriet bidraget med en bevillingsoversigt, hvoraf det fremgår, hvornår det enkelte center har modtaget støtte samt bevillingens størrelse.

Alle disse dokumenter er blevet udskrevet for hvert enkelt center og systematiseret i kronologisk rækkefølge. Herefter er der for hvert enkelt center blevet udarbejdet et notat, der samler op på de udviklingsmål og –områder, som centret arbejder med, samt de erfaringer, der er gjort med implementeringen. Herefter er der foretaget en kort vurdering af centrets arbejde ud fra de foreliggende oplysninger, og der er gjort bemærkninger om generelle problemstillinger samt særligt vigtige forhold. Herefter er disse notater samlet og lagt til grund for udarbejdelse af nærværende evalueringsrapport. Til denne del af evalueringen har der været adgang til materiale fra i alt 32 projekter. Der er altså i alt 8 udviklingsprojekter, hvis aktiviteter og arbejde ikke er indeholdt i de nedenstående sammenfatninger. Det drejer sig i alle tilfælde om projekter, der er kommet så sent i gang, at der ikke har foreligget materiale på det tidspunkt, hvor dataindsamlingen foregik.

Materialet giver for det første mulighed for at få et foreløbigt indblik i hvilke temaer og områder, som frivilligcentrene har fundet vigtige at prioritere i udviklingsarbejdet. For det andet giver materialet indblik i de problemer og muligheder, som arbejdet med at udvikle feltet for formidling og koordinering af frivilligt socialt arbejde stiller frivilligcentrene over for.

Samtidig er det dog vigtigt at gøre opmærksom på, at materialet rummer visse begrænsninger. For det første er der tale om materiale, der i de fleste tilfælde har en meget kortfattet og summarisk form. Det ligger i sagens natur, at man i et dokumentationsskema vanskeligt kan redegøre nuanceret og detaljeret for indhold og arbejdsprocesser. For det andet er det som nævnt frivilligcentrene selv, der har udfyldt skemaerne. Det ligger i selvevalueringens format, at materialet primært udarbejdes med henblik på, at frivilligcentrene selv systematisk kan følge og reflektere over deres egen virksomhed. Det betyder dels, at der kan være vældig stor forskel og variation mellem de mål og indikatorer, som centrene arbejder med (hvilket vanskeliggør sammenligninger på tværs), dels at udviklingsmålene kan justeres og ændres hen ad vejen (hvilket vanskeliggør sammenligninger over tid), og endelig at det i visse tilfælde kan være svært at gennemskue, hvordan det konkrete arbejde i det enkelte frivilligcenter skrider fremad. Det er dog heller ikke meningen, at den eksterne evaluering skal bruge materialet til at bedømme det enkelte frivilligcenters 'performance'. Meningen er snarere at pege på nogle generelle mønstre på tværs af frivilligcentrenes virksomhed. For det tredje er det vigtigt at gøre opmærksom på, at selvevalueringsmaterialet kun giver adgang til information om det udviklingsarbejde, som frivilligcentrene har fået støtte til fra udviklings-

puljen – rapporten kan således ikke udtale sig om frivilligcentrenes samlede virksomhed. For det fjerde har udviklingsprojekterne – som nævnt - fået deres bevilling på forskellige tidspunkter. Materialet fra de centre, der stadig er i de indledende faser af udviklingsarbejdet, er således mindre omfattende. Af samme grund har vi valgt at udskyde denne rapport noget i forhold til den oprindelige tidsplan.

Endelig skal det nævnes, at selvevalueringsmaterialet også danner en væsentlig informationsbaggrund for udvælgelse af de frivilligcentre, som skal belyses nærmere i en række kvalitative casestudier, der gennemføres i foråret 2008, og som vil blive afrapporteret i delrapport III.

3. INDLEDENDE OVERSIGHT OVER

UDVIKLINGSPROJEKTERNE OG DOKUMENTATIONSMATERIALET

Af de i alt 32 udviklingsprojekter, som denne delrapport tager udgangspunkt i, drejer de 10 sig om etablering af et nyt frivilligcenter, mens de 22 drejer sig om udvikling af et eksisterende frivilligcenter.

De nyetablerede centre drejer sig alle på nær en enkelt undtagelse om etablering af et frivilligcenter i en kommune eller geografisk område, hvor der ikke tidligere har eksisteret en sådan organisation. Stort set alle de nyetablerede centre har således som sit hovedformål at etablere et fuldt udrustet frivilligcenter inden for rammerne af en ny storkommune.

Mange af de eksisterende frivilligcentres udviklingsprojekter drejer sig ligeledes om at tilpasse og udvide centrets virksomhed til en ny storkommune. I 12 ud af de 22 eksisterende centre, der fik støtte fra puljen, er dette hovedformålet, mens det også indgår som delformål i yderligere to centre.

Det kan således allerede indledningsvis konstateres, at kommunalreformen, der trådte i kraft pr. 1. januar 2007, har virket som en væsentlig drivkraft for en geografisk reorganisering af feltet for frivilligformidling. Eksisterende centre har udvidet sit geografiske virkefelt til at omfatte tidligere kommuner, der er lagt sammen eller lagt ind under en større kommune. Og nye centre har udfyldt huller, hvor der ikke tidligere eksisterede frivilligformidling. Udviklingspuljen har således udgjort den ressourcestrøm, der har været en forudsætning for reorganiseringen, og kommunalreformen har udgjort den anledning, der har medført, at reorganiseringen er blevet gennemført i relativt stor skala og på nogenlunde samme tidspunkt.

Et af de væsentlige mål med udviklingspuljen, nemlig at bane vejen for at en jævn geografisk spredning, der med tiden kan sikre frivilligcentre i de nye storkommuner (Socialministeriet 2005), kan således på nuværende tidspunkt siges at være godt på vej til at blive indfriet. Der eksisterer allerede i dag for det første en bedre geografisk spredning af frivilligcentrene, end da vi i januar 2006 første gang kortlagde området for frivilligformidling og selvhjælp (Henriksen og Marthedal 2006), og for det andet dækker de nuværende centre som hovedregel større geografiske områder end det, der var gældende tidligere. Man kan således sige, at der i dag

er betydeligt færre steder i Danmark, hvor borgerne ikke har adgang til et frivilligcenter. I kraft heraf er tilgængeligheden til frivilligt socialt arbejde via frivilligcentrene således også blevet styrket. Det er dog klart, at man ikke ud fra det tilgængelige materiale kan udtale sig om, hvorvidt borgerne rent faktisk også i større omfang benytter sig af denne indgang til frivilligt socialt arbejde, ligesom man heller ikke kan udtale sig om, hvorvidt frivilligcentrene er blevet en mere synlig indgang.

Mens kommunalreformen har haft en betydelig effekt rent geografisk og rumligt, så ser reformen derimod ud til i mindre omfang at have påvirket den måde, frivilligcentrene ser deres opgaver på. Kommunalreformen indeholdt ikke kun en sammenlægningsreform men også en opgavereform, hvor flere opgaver blev overført fra de nu nedlagte amter til de nye storkommuner. Det gælder ansvaret for visse forebyggende opgaver på sundhedsområdet samt ansvaret for mere specialiserede sociale ydelser til borgere med handicap mv. Kun få af de nyetablerede og eksisterende frivilligcentre inddrager imidlertid eksplicit denne opgavereform i deres udviklingsmål. Dette kan skyldes, at kommunalreformen først og fremmest er blevet tænkt og debatteret som en geografisk reform, og at ministeriet desuden i sit oplæg til puljen især har fokuseret på den geografiske reorganisering af feltet for frivilligformidling. Det kan også skyldes, at frivilligcentrene i forvejen har fokus på mange af de nye opgaver, som kommunerne skal inddrage i deres opgaveløsning, og at fx sundhedsfremmearbejdet tænkes ind i forhold til det eksisterende selvhjælpsarbejde.

Af de eksisterende centre arbejder en del som nævnt med at udbrede kendskabet til frivilligformidling til nye lokalområder, der ikke tidligere har været dækket af centrenes virksomhed. Øget synlighed omkring frivilligt socialt arbejde i almindelighed og frivilligcentrenes tilbud i særdeleshed går således igen i flere frivilligcentres udviklingsmål. I en række tilfælde skal frivilligcentret dække en ny storkommune, der geografisk er blevet betydeligt større. I en del tilfælde forsøger frivilligcentrene at nå ud til disse nye lokalområder (typisk tidligere mindre kommuner) ved at oprette lokale satellitter. Enten ved at etablere lokalkontorer med begrænsede åbningstider (fx et par gange om ugen) bemandet med frivilligcentrets eget personale eller ved i samarbejde med lokale foreninger at åbne en satellit. Nogle centre har også eksperimenteret med satellitter i eksisterende institutioner, fx biblioteker. Satellitter kan også i de større byer have karakter af 'mobile enheder' rettet mod enten særlige boligområder eller særlige målgrupper.

Udover etablering af satellitter fokuserer udviklingsmålene, når det gælder udvidelse af eksisterende frivilligcentre til nye storkommuner, på at samordne, koordinere og udbrede tilbud om foreningsservice, projektvugge, kurser mv. til de nye lokalområder. Det sker typisk ved at udarbejde nye oversigter over foreninger og organisationer ('sociale vejvisere'), ved at etablere kontakt til foreninger i de nye lokalområder og skabe netværk mellem disse (typisk ved at etablere dialogmøder mv.), ved at tilbyde kurser og konsulentstøtte til eksisterende foreninger og muligheder for projektvugge til endnu ikke etablerede foreninger og initiativer. Formidling af frivilligt arbejde udvides også typisk til hele den nye kommune, ikke mindst ved at udvide og udvikle information og tilgængelighed på centrenes hjemmesider. Ligeledes udvides arbejdet med at koordinere og tilbyde selvhjælpsgrupper også typisk til hele den nye storkommune.

Udover disse udviklingsmål, der kan siges at være rettet mod at ekspandere frivilligcentrenes kernefunktioner til nye lokalområder, arbejder andre frivilligcentre med at udvikle nye typer af initiativer. Et af de mest udbredte drejer sig her om at udvikle tilbud, der retter sig mod befolkningsgrupper med anden etnisk baggrund end dansk. Enten ved direkte at etablere tilbud og initiativer til disse grupper, eller ved at tilbyde kurser og konsulentbistand til etniske foreninger eller skabe netværk mellem etniske foreninger og eventuelt også danske foreninger. Her foregår der meget nyskabende arbejde, og frivilligcentre har gjort sig en del erfaringer med dette.

Af øvrige udviklingsmål, som kun enkelte frivilligcentre har taget op, kan nævnes et projekt med fokus på udvikling af frivilligt arbejde i relation til private virksomheder. Enkelte frivilligcentre har fokus på at udvikle initiativer i samarbejde med uddannelsesinstitutioner, noget som forekommer at være meget perspektivrigt. Endelig kan det nævnes, at enkelte frivilligcentre ser kommunalreformen og udviklingen af frivilligformidlingstanken som en mulighed for at styrke det lokale demokrati. Dette perspektiv er dog langt fra fremtrædende.

Hovedparten af udviklingsprojekterne har fokus på samarbejde med kommunale myndigheder og politikere, og det er især fremtrædende i de tilfælde, hvor udviklingsprojektet handler om at udvide og udvikle frivilligformidlingen i forhold til en ny storkommune.

To af de nystartede frivilligcentre er etableret på baggrund af et kommunalt initiativ. I begge tilfælde er der imidlertid tidligt i processen etableret en selvstændig styregruppe bestående af repræsentanter fra frivillige foreninger og kommunen, der

senere er blevet institutionaliseret som en selvstændig forening eller selvejende institution.

I alle øvrige tilfælde er udviklingsprojekterne kommet i stand på baggrund af initiativer taget af frivillige foreninger eller sammenslutninger. Frivilligcentrene er således generelt stadig meget solidt forankret i den frivillige sektor. De fleste udviklingsprojekter (nystartede såvel som etablerede) er dog meget fokuseret på at udvide og udvikle kontakten og dialogen med kommunerne og ikke mindst optaget af 1) at presse på for at få kommunerne til at formulere frivilligpolitikker og 2) at etablere forpligtende samarbejdsrelationer og finansieringsaftaler med kommunerne. Dette punkt gås der mere i dybden med nedenfor.

4. SAMARBEJDE MED OG STØTTE FRA KOMMUNEN

I 8 ud af de 10 nyoprettede frivilligcentre har kommunen været en aktiv medspiller i udviklingen af projektet. Dette vidner om, at kommunerne i stor udstrækning tænkes ind i etableringen af nye frivilligcentre allerede i de indledende faser. I mange tilfælde er argumentet, sådan som det fx formuleres i ansøgningsmateriale, at kommunerne ser en interesse i at synliggøre og kvalificere det frivillige sociale arbejde, sådan at flere borgere får adgang hertil, og sådan at kvaliteten af de tilbud, borgerne mødes med, højnes. Som nævnt ovenfor udtrykkes den kommunale interesse tydeligst i de to tilfælde, hvor kommune selv har været initiativtager til etableringen af et nyt frivilligcenter. Dette er nyt i en dansk sammenhæng, mens det er meget mere udbredt i Norge, at kommunerne er 'organisationsejere' (Dugstad og Lorentzen 2007). Der er dog ikke tale om, at kommunerne ejer og driver de nyoprettede frivilligcentre. Initiativet og processen med at etablere centret er i begge tilfælde blevet delt med frivillige organisationer, og ejerskabet til frivilligcentret er også i begge tilfælde blevet lagt i hænderne på en selvstændig styregruppe, der senere har oprettet en forening eller selvejende institution til at varetage driften. Dette forekommer at være en fornuftig model, der må formodes at kunne bidrage til følelsen af et delt ejerskab mellem kommunen og de frivillige sociale organisationer. I flere af de nye sammenlægningskommuner har der også været udfoldet store bestræbelser på at inddrage foreninger og andre frivillige sammenslutninger fra alle de sammenlagte kommuner i etableringsfasen. Flere steder er der afholdt stormøder med deltagelse af kommunen og sociale organisationer, der er resulteret i nedsættelse af arbejdsgrupper med repræsentanter fra kommune og foreninger fra alle de sammenlagte lokalområder. Disse arbejdsgrupper har derefter formuleret oplæg, der senere er blevet godkendt af foreningerne, fx på en generalforsamling, som grundlag for etableringen af et frivilligcenter.

I alle tilfælde bidrager kommunen også finansielt til driften af de nye frivilligcentre (noget som også har været et krav for at komme i betragtning til udviklingspuljen) – i enkelte tilfælde endda med beløb på helt op til 500.000 pr. år i udviklingsperioden. Den kommunale medfinansiering var dog også udbredt, da vi kortlagde området i januar 2006, hvor tæt på 90 pct. af de undersøgte organisa-

tioner angav, at de modtog finansiel støtte fra kommunen (Henriksen og Marthedal 2006:54). Det nye er således nok så meget, at kommunerne inddrages tidligt i planlægningen af frivilligcentrene, og at kommunen bidrager aktivt til afklaring af de lokale behov mv.

De fleste nye centre modtager også hjælp og støtte fra kommunerne på andre måder. Nogle steder har kommunens webdesignere fx stillet sig til rådighed for oprettelse og vedligeholdelse af hjemmesider, noget der kan være meget vigtigt, fordi professionelle løsninger på dette område kræver specialiserede kompetencer, som centrene typisk ikke råder over, og som er dyre at købe sig til. Derudover støtter kommunerne også indirekte med lån af lokaler eller tilskud til husleje, hvilket dog heller ikke er nyt i forhold til situationen før udviklingspuljen. Og et enkelt sted deler en kommunal fritidskonsulent sin tid mellem kommunen og frivilligcentret.

Det, som også forekommer at være et nybrud, er, at nogle af de nye centre er tættere integreret i den kommunale organisation, end det typisk har været set tidligere. Der er således eksempler på frivilligcentre, der har til huse i kommunale Sund By projekter eller sundhedscentre. Noget, der forekommer at være meget perspektivrigt i lyset af de nye kommunale opgaver på dette område (se også afsnit 12 om sundhedsfremme).

I de etablerede frivilligcentres udviklingsprojekter har kommunerne i mindre grad været en aktiv medspiller i formuleringen og implementeringen af de nye initiativer. Det kommer sig givetvis af, at de etablerede frivilligcentre i mange tilfælde har ressourcer og kompetencer til selv at sætte en dagsorden, og at de etablerede centre, som en del af den frivillige sektor, i mange tilfælde er mere forankret i det lokale organisationssamfund end i den kommunale sektor (jf. også delrapport I, Henriksen & Marthedal 2006:27).

I alt 14 af de etablerede centres udviklingsprojekter relaterer sig enten helt overvejende eller som et væsentligt delmål til arbejdet med at tilpasse aktiviteter og tilbud til en ny kommunal struktur. I ingen af disse tilfælde er kommunen imidlertid medinitiativtager. I stedet er udgangssituationen karakteriseret ved, at frivilligcentrene har søgt opbakning fra foreninger og frivillige sammenslutninger i de sammenlagte lokalområder til en udvidelse af frivilligcentrets virksomhed. I fire tilfælde har eksisterende frivilligcentre benyttet kommunalreformen som en anledning til at fusionere deres virksomhed.

For de etablerede centres vedkommende har man altså i højere grad søgt opbakning til en udvidelse og reorganisering i sit eget bagland og med dette i ryggen derefter søgt at vinde støtte i den ny storkommune. Denne proces har i flere tilfælde lignet den, som de nystartede centre har benyttet, med afholdelse af stor-møder for alle sociale organisationer i den ny storkommune, nedsættelse af arbejds-grupper og styregrupper samt efterfølgende godkendelse af ansøgning mv.

Det er imidlertid karakteristisk for mange af de etablerede frivilligcentres egen vurdering af denne proces, at det har været vanskeligt at engagere og få kommunerne i tale og ikke mindst at få et forpligtende samarbejde og finansieringsgrundlag op at stå. Mange centre har oplevet at aftalte møder er blevet udskudt, at der har været usikkerhed om hvem i den nye kommunale organisation, der er ansvarlig for frivilligområdet, og at der er en vis træghed i den kommunale medfinansiering.

Selv om der nok generelt kan konstateres en stigende kommunal opmærksomhed og velvilje i forhold til frivilligcentrene, så oplever mange centre stadig, at de må kæmpe hårdt for at få kommunal opmærksomhed og – ikke mindst – at de i den kommunale reorganiseringsproces ikke har haft førsteprioritet. Dette er nok forståeligt og forklarligt ud fra den store ekstrabyrde kommunesammenlægningen har været mange steder med nye administrative rutiner og systemer og ikke mindst nye organisationer, der skulle være på plads til 1. januar 2007.

På trods af de vanskelige vilkår har det overvejende flertal (men det er ikke altid helt tydeligt i materialet) af de etablerede centre aftaler om samarbejde og finansiering med kommunerne, der dækker hele udviklingsperioden, det vil sige inklusiv 2008. I de fleste af disse tilfælde er en fortsat kommunal medfinansiering afhængig af en vurdering af frivilligcenterets resultater, og i et enkelt tilfælde er der indgået en kontrakt, hvor yderligere finansiering er gjort afhængig af, at man kan dokumentere, at flere er blevet aktive i det frivillige sociale arbejde.

En måde at få kommunerne til at engagere sig aktivt i frivilligcentrenes virksomhed er ved at presse på for at få vedtaget en frivilligpolitik for kommunen. Arbejdet med at formulere en frivilligpolitik indgår *eksplicit* i 7 af de eksisterende frivilligcentres udviklingsmål og desuden i et af de nystartede centres mål. Mindst¹

¹ Antallet af frivilligcentre, der arbejder med at formulere frivilligpolitik og oprette frivilligråd kan naturligvis være højere endnu, hvis man inddrager de centre, der ikke modtager støtte fra udviklingspuljen. Det er også muligt at flere etablerede centre allerede har formuleret og implementeret en frivilligpolitik, hvorfor det følgelig ikke indgår som et mål for udviklingsprojektet. En nærmere undersøgelse af dette indgår som en del af den spørgeskemaundersøgelse, der gennemføres som led i evalueringen af udviklingspuljen i efteråret 2008.

8 ud af de i alt 32 undersøgte organisationer forsøger altså at få vedtaget en frivilligpolitik, og i mindst 4 af disse tilfælde er der også nedsat et frivilligråd. Der hvor der er oprettet et frivilligråd, fungerer dette oftest som drivkraft for formuleringen af en frivilligpolitik, hvilket virker fornuftigt, idet ejerskabet til frivilligpolitikken i så fald bedre kan breddes ud til hele det frivillige sociale arbejde. Hvor dette ikke er tilfældet, er det i højere grad frivilligcentret i samarbejde med de lokale organisationer, der er drivkraften.

Frivilligcentrene giver, på samme måde som det var tilfældet med konkrete samarbejds- og finansieringsaftaler, udtryk for, at arbejdet med at formulere og implementere frivilligpolitik går trægt og forsinkes på grund af de kommunale sammenlægningsprocesser og tilpasningsøvelser til den nye struktur. Der hvor arbejdet med at formulere en frivilligpolitik er lykkedes, ser dette imidlertid ud til at kunne fungere som en platform og løftestang for frivilligcentrenes og de øvrige frivillige sociale organisationers arbejde. En vedtaget frivilligpolitik er endda i enkelte tilfælde fulgt op af en øget kommunal bevilling til det frivillige sociale arbejde.

Kommuner med en formuleret frivilligpolitik, der fastlægger de overordnede rammer og retningslinjer for udviklingen af det frivillige sociale arbejde, et frivilligråd, der repræsenterer de frivillige sociale organisationer i samarbejdet med kommunen, og et frivilligcenter, der kan arbejde aktivt for at udbrede kendskabet til og udvikle kvaliteten af de frivillige sociale organisationers tilbud til borgerne, står således godt rustet i forhold til at udvikle og forbedre det, man kunne kalde, det frivillige sociale arbejdes 'infrastruktur'. Det vil sige de strukturer og institutioner, der kan fremme det lokale samspil mellem frivillige og offentlige indsatser og udbygge det frivillige sociale arbejdes løsningskapacitet (for videre diskussioner heraf, se blandt andet Wulff 2006a). På de områder af det sociale arbejde, hvor de frivillige indsatser er særligt væsentlige, kan sådanne strukturer således være en vigtig forudsætning for at nå et af målene med regeringens kvalitetsreform, nemlig at styrke sammenhængen og samarbejdet mellem offentlige, private og frivillige indsatser (Regeringen 2007: 44,45).

5. SATELLITTER

Som nævnt tidligere har frivilligcentrenes svar på den ændrede kommunale geografi i stor udstrækning bestået i forsøg på at oprette satellitter i de lokalområder, som er blevet lagt sammen til en ny storkommune eller blevet lagt ind under en større kommune. I 13 af de eksisterende frivilligcentres udviklingsprojekter indgår oprettelse af satellitter i en eller anden form således som et udviklingsmål, ligesom det gør det i 4 af de nystartede frivilligcentre. I alt 17 af de 32 undersøgte frivilligcentre har altså oprettelse af satellitter på programmet. Ideen om satellitter ligger i naturlig forlængelse af strukturreformen, idet nogle af de nye kommuner geografisk er blevet strukket betydeligt ud, hvorfor der kan være stor afstand fra kommunens yderste periferi til frivilligcentret. Det gælder ikke mindst nogle af de nye storkommuner i Jylland.

Af selvevalueringsskemaerne fremgår det, at mange af disse tiltag har været særdeles vanskelige at få til at fungere tilfredsstillende. I en del tilfælde er målet om at åbne satellitter lagt helt på is, fordi grundlaget vurderes til at være for usikkert eller skrøbeligt, og i andre tilfælde er ambitionerne reduceret, fx ved at skære antallet af satellitter ned.

Lokale satellitter kan organiseres på forskellig måde. Det typiske er, at man forestiller sig et lokalt kontor, servicecenter eller lignende, der kan fungere som modercentrets forlængede arm og varetage formidlingsopgaver mm. lokalt. Satellitterne bemandes da med frivillige eller i afgrænsede tidsrum med ansatte fra frivilligcentret. En anden model er, at man indgår et samarbejde med lokale frivillige foreninger, eventuelt i disses lokaler, om driften af en satellit. En tredje model er, at frivilligcentret benytter fx lokale biblioteker i afgrænsede tidsrum. Her er ansatte eller frivillige fra frivilligcentret tilgængelige på bestemte tidspunkter og har foldere og andet informationsmateriale med, der kan sætte borgere i kontakt med frivilligt socialt arbejde. En fjerde mulighed er såkaldte 'mobile satellitter' i form af standere og foldere, der medbringes og slås op i fx lokale indkøbscentre, hvor borgerne færdes.

Ideen om satellitter har flere indbyggede problemer, som frivilligcentrene gør opmærksom på i deres refleksioner. For det første skal der investeres betydelig tid i

at få disse op at stå – tid som nødvendigvis går fra andre aktiviteter. For det andet kan det være vanskeligt at bemande satellitterne – især hvis det drejer sig om frivillige. For det tredje må satellitterne, hvis de skal fungere, placeres på steder, hvor borgerne alligevel færdes. Det har vist sig, at meget få borgere dukker op på de lokale kontorer af egen drift. Det mest levedygtige – vurderet ud fra de erfaringer frivilligcentrene har gjort hidtil – forekommer derfor at være at etablere satellitter i samarbejde med allerede eksisterende foreninger eller institutioner på steder, hvor man er sikker på, at borgerne alligevel kommer (fx lokale foreningslokaler, biblioteker, plejecentre, indkøbssteder).

Det største problem med selve ideen om satellitter er dog, at det forekommer at være ganske tids- og omkostningskrævende at få dem op at stå. Frivilligcentret skal investere betydelige ressourcer i etablering og drift af disse lokale steder, hvis de skal fungere som reelle indgange for borgerne. Det kræver en nærmere undersøgelse at vurdere, om investeringen er givet godt ud og ikke mindst under hvilke forudsætninger; eller sagt på en anden måde, om der kommer tilstrækkelig aktivitet ud af satellitterne set i forhold til det, det koster at holde dem kørende. Det kan naturligvis være et reelt problem, hvis afstanden mellem borgerne og indgangen til det frivillige sociale arbejde på grund af den kommunale geografi er meget stor. På den anden side må de hidtidige erfaringer tages alvorligt. Det er også muligt, at informationsteknologien, hvor indgangen til frivilligt socialt arbejde foregår virtuelt, efterhånden vil reducere betydningen af at være fysisk til stede lokalt. (Se endvidere afsnit 7 om formidling af frivilligt arbejde).

6. SYNLIGHED I FORHOLD TIL BORGERNE I KOMMUNEN

En anden problemstilling, som ligger udviklingsprojekterne meget på sinde, drejer sig om synliggørelse eller øget synlighed. Aktiviteter, der explicit retter sig mod dette udviklingsmål, indgår således i selvevalueringsmaterialet for 12 af de etablerede centre og 7 af de nystartede. Når dette udviklingsmål indgår så stærkt i centrenes udviklingsarbejde, hænger det i udgangspunktet formodentlig sammen med, at et af målene med udviklingspuljen var at gøre frivilligcentrene mere kendte med henblik på at lette borgernes adgang til et frivilligt engagement (Socialministeriet 2005, Bilag 1: Ministeriets opgavebeskrivelse og krav, s.3). Synliggørelse indgår også som en del af FriSes 'bedst praksis anbefalinger' (FriSe 2004) i forbindelse med at udvikle medlemsorganisationernes arbejde med formidling af frivillige job. Man kan således sige, at de lokale organisationer er underlagt et vist pres udefra for at sikre en større opmærksomhed omkring både egen virksomhed og mere generelt det lokale frivillige sociale arbejde. Man kan betragte øget synlighed som en første forudsætning for, at frivilligcentrene kan udvikle sig til at blive 'knudepunkter' i promoveringen og kvalitetssikringen af det lokale frivillige sociale arbejde.

Synliggørelse drejer sig dels om de tilfælde, hvor et frivilligcenter skal etableres fra bunden. Her er det væsentligt at arbejde for, at det nye center bliver kendt i lokalområdet, og at centret bidrager til, at de frivillige sociale foreninger i lokalområdet bliver mere synlige for borgerne. Samme problemstilling gør sig gældende for de etablerede centre, som nu indgår i en ny storkommune, hvor det geografiske virkefelt udvides, og hvor frivilligcentret derfor skal skabe opmærksomhed om sig selv i nye lokalområder. Øget synlighed er dog også på programmet i en del tilfælde, hvor problemstillingen snarere udspringer af, at frivilligcentret oplever at have vanskeligt ved at slå igennem i forhold til borgere, frivillige foreninger og kommunale myndigheder.

Indledningsvis kan det konstateres, at synlighedsdiskussionen følger to hovedspor. Enten drejer det sig om at synliggøre frivilligcentret og dets aktiviteter og tilbud i sig selv, eller også drejer det sig om, at frivilligcentret virker for at synliggøre det frivillige sociale arbejde med henblik på at fremme borgernes adgang

og/eller at koordinere lokale foreningers aktiviteter. Det enkelte center kan naturligvis i praksis sagtens kombinere disse hovedspor.

Målene med øget synliggørelse formuleres blandt andet på følgende måder:

- ”At udbrede kendskabet til det frivillige sociale arbejde i lokalområder”
- ”At komme helt ud i hjørnerne i lokalsamfundene inden for den ny storkommune med tilbud om at deltage i frivilligt socialt arbejde, tilbud om projektvugge, foreningsservice og netværksskabende arbejde”
- ”At øge synligheden på det frivillige sociale arbejde og derigennem hverve flere frivillige med særlig vægt på flere frivillige til de mindre sociale foreninger”
- ”At synliggøre det frivillige sociale arbejde, således at flere ønsker at arbejde frivilligt, flere bruger de frivillige tilbud, og der er større mangfoldighed i de frivillige aktiviteter”
- ”At synliggøre og fremme det frivillige sociale arbejde, så det i stigende grad vil kunne nyde respekt i befolkningen”

Midlerne til at nå disse mål består i to hovedtyper af aktiviteter. For det første synlighedsarrangementer eller særlige ’events’, som oftest gennemføres i samarbejde med de lokale foreninger. Klassisk er her såkaldte markedsdage, ’frivillighedsfestival’ og informationsarrangementer, hvor man fx deltager på erhvervsmesser, foreningsdage eller lignende. Til denne del hører også pressemeddelelser og andre former for omtale i lokale og regionale nyhedsmedier med henblik på at skærpe opmærksomheden. For det andet produktion af informationsmateriale i form af foldere, foreningsoversigter (sociale vejvisere), nyhedsbreve og lignende. Til dette hører også hjemmesider, der dels informerer om arrangementer, dels leverer oversigt og links til lokale foreninger. Langt de fleste frivilligcentre har efterhånden overskuelige og brugervenlige hjemmesider. Kun enkelte af de nystartede centre mangler endnu denne del (mere om hjemmesider under afsnittet om frivilligformidling).

I de fleste tilfælde kan man således sige, at man på en pragmatisk måde gennem information og oplysning om arrangementer og tilbud forsøger at gøre mere systematisk opmærksom på de muligheder og indgange, som borgerne har til det frivillige sociale arbejde. På denne måde spiller frivilligcentrene en vigtig rolle som

en koordinerende instans (eller 'knudepunkt'), der kan samle informationer op og kanalisere dem videre ud i lokalsamfundet. Mange frivilligcentre arbejder målrettet og systematisk med at facilitere borgernes adgang til det frivillige sociale arbejde ved at koordinere, synliggøre og kvalificere det informationsmateriale, der ligger til grund for borgernes valg.

Der findes dog også frivilligcentre, som først og fremmest arbejder på at fremme sin egen synlighed. I enkelte tilfælde kobles dette til en forestilling om, at man ønsker at ændre på omverdenens opfattelse af frivilligcentrene og det 'hatte-dameimage', der siges at knytte sig til frivilligt socialt arbejde. Det er naturligt, at den frivillige verden også retter sin opmærksomhed mod og tager ved lære af fremherskende tendenser blandt private virksomheder. Risikoen ved en sådan form for synlighedsstrategi, der retter sig indad mod frivilligcentret selv og benytter ord som 'branding', 'image' og 'profilering', er, at omverdenen (med rette eller urette) vil kunne opfatte det som 'varm luft' og 'fremmed' for det frivillige sociale arbejdes målgrupper.

Ud fra det tilgængelige selvevalueringsmateriale er langt de fleste frivilligcentre (nystartede såvel som etablerede) nået et godt stykke med at synliggøre 1) frivilligcentret og dets tilbud, 2) mulighederne for frivilligt arbejde samt 3) de tilbud og aktiviteter, der eksisterer i den øvrige del af den lokale frivillige sociale sektor. Langt de fleste centre udsender regelmæssigt nyhedsbreve elektronisk og i papirformat, der informerer om aktiviteter og tilbud i frivilligcentret og i regi af andre foreninger. Mange centre har kalendere og arrangementsoversigter på hjemmesiden, der løbende opdateres. Langt de fleste centre har også udarbejdet en foreningsvejviser, social vejviser, frivillighedsguide eller lignende, der også eksisterer såvel elektronisk som i trykt form. Især en elektronisk løbende opdateret liste over lokale foreninger med links, der kan sende brugerne direkte videre til den relevante forenings hjemmeside med kontaktpersoner og lignende informationer, virker meget lovende. Mange centre benytter også muligheden for at synliggøre sig ved årlige 'markedsdage' og lignende. Foreningsmøder, dialogmøder, stormøder og lignende, hvor frivilligcentret søger at fremme dialogen mellem foreninger og styrke synligheden af det frivillige sociale arbejde i kommunen har mange centre lykkedes med at sætte i søen i udviklingsperioden. Enkelte centre har også en foredragsrække i løbet af vintersæsonen, fx om socialt ansvar og sundhedsfremme, mens andre gør en særlig indsats for at synliggøre bestemte aktiviteter og tilbud, fx selvhjælpsgrupper. Enkelte centre har forsøgt at udnævne ambassadører i lokalområder, der skal

synliggøre frivilligcentret og dets tilbud i nye områder af kommunen, men dette ser ud til at være en træg vej at gå. Enkelte steder har man indgået en aftale med kommunen om, at en folder om frivilligcentret, frivillige job og frivilligt socialt arbejde, vedlægges den mappe, som tilflyttere til kommunen modtager, en ide som virker meget ligetil og ganske oplagt.

Et enkelt sted er frivilligcentrets hjemmeside indlejret som en del af kommunens hjemmeside, hvilket i det pågældende tilfælde giver en meget professionel og brugervenlig hjemmeside med mange veludbyggede funktioner og stor synlighed, idet der kan linkes til frivilligcentret fra kommunens hjemmeside. Dette må man formode synliggør frivilligcentret og mere alment det frivillige sociale arbejde over for mange borgere, som i anden anledning benytter kommunens hjemmeside. En tæt kobling til kommunen har i dette tilfælde givet adgang til en række ressourcer og en større synlighed i hele kommunen. Noget, som måske kan være særlig vigtigt for mindre frivilligcentre med færre ressourcer beliggende i rurale områder, hvor der skal dækkes store geografiske områder. Det omtalte tilfælde drejer sig om et nystartet center, hvor meget benarbejde givetvis er blevet sparet ved denne strategi. I andre tilfælde, hvor frivilligcentret er etableret og velkendt blandt borgerne, vil en sådan strategi ikke nødvendigvis være at foretrække. Men eksemplet viser, at frivilligcentre kan have en del at vinde ved et tættere samarbejde med kommunen.

De udviklingsmål og indikatorer på øget synlighed, som frivilligcentre selv har opstillet, kan i langt de fleste tilfælde siges at være tilfredsstillende indfriet. Selv om der naturligvis er forskelle på aktivitetsniveauet, og hvor godt det er lykkedes at placere frivilligcentret i borgernes og andre foreningers bevidsthed – noget der ikke mindst afhænger af frivilligcentrets alder og de ressourcer og kompetencer, der i øvrigt er til rådighed – så må man ud fra det tilgængelige materiale konkludere, at udviklingsprojekterne seriøst og systematisk har arbejdet for at fremme synligheden og lette tilgængeligheden af det frivillige sociale arbejde.

7. FORMIDLING AF FRIVILLIGT ARBEJDE

Et af de centrale formål med at styrke synligheden af frivilligcentret og det frivillige sociale arbejde er, at flere borgere skal blive opmærksomme på de muligheder, der ligger lokalt for at engagere sig i frivilligt socialt arbejde. Gennem information, debat og dialog skal opmærksomheden skærpes om vigtigheden af de frivillige indsatser, og det frivillige sociale arbejdes betydning og status skal hæves, sådan at flere borgere får øjnene op for vigtigheden af at bidrage med en indsats.

Stort set alle frivilligcentre har formidling af frivilligt arbejde som en del af deres kerneydelser. I forhold til projekterne, der modtager støtte fra udviklingspuljen, har ca. 20 centre opstillet mere eller mindre kontante mål i retning af at formidle et bestemt antal frivillige job i løbet af et år eller øge hvervningen af frivillige med et bestemt antal eller procentsats.

Langt fra alle frivilligcentre, der opstiller disse mål, har i løbet af den periode, hvor selvevalueringsskemaerne har kunnet følge udviklingen, nået de opstillede mål. Udviklingsprojekterne skal i denne sammenhæng roses for at give meget ærlige tilbagemeldinger om de problemer, de støder ind i, i forbindelse med at hæve ambitionsniveauet på dette område. Der forekommer at være nogle gennemgående hovedproblemer i forhold til denne indsats, som en del frivilligcentre reflekterer over i deres selvevalueringmateriale.

For det første har en del centre opstillet mål, der går på at udvide formidlingsfunktionen til nye geografiske områder i forbindelse med kommunesammenlægning. Dette har flere frivilligcentre erfaret er en vanskelig opgave, fordi man bevæger sig ind i nyt territorium, hvor det tager tid at blive kendt og etablere samarbejdsrelationer og skabe tillid til lokale foreninger.

For det andet har mange foreninger allerede etablerede rekrutteringskanaler og har derfor ikke nødvendigvis brug for, at frivilligcentret påtager sig denne opgave. Sidstnævnte punkt er i overensstemmelse med resultater fra blandt frivillighedsundersøgelsen, der klart har påvist, at langt hovedparten af de frivillige rekrutteres via personlige opfordringer, eksisterende foreningsnetværk, familierelationer osv. (Koch-Nielsen, Henriksen, Fridberg og Rosdahl 2005). Denne undersøgelse viste imidlertid også, at det i højere grad var muligt at rekruttere frivillige på området for

socialt arbejde via annoncer, kampagner, omtale i pressen mv. end det var på andre områder af den frivillige sektor.

Derfor skal frivilligcentrene ikke nødvendigvis opgive ambitionerne om at blive et knudepunkt for formidling af frivilligt arbejde. Visse steder lykkes rekrutteringen til frivilligt socialt arbejde på et fornuftigt niveau, og man oplever et stigende antal henvendelser. Men det kræver en ihærdig indsats gennem en længere periode. Af samme grund er selvevalueringsmaterialet også præget af, at centrene tilpasser og justerer deres målsætninger til et mere realistisk niveau. Det er heller ikke indtrykket, at antallet af frivilligjob, som centrene annoncerer på deres hjemmesider, er påfaldende lavt. I forbindelse med udarbejdelsen af denne delrapport har jeg på en tilfældig dag besøgt udviklingsprojekternes hjemmesider og særligt set på antallet af tilgængelige job. For mange af de etablerede og større frivilligcentre gælder det, at der typisk annonceres mellem fem og ti job på en sådan dag (men antallet kan gå helt op til 20). Det afhænger naturligvis af den konkrete iagttagelse, om et sådant antal vurderes til at være tilfredsstillende højt. Men når man samtidig tager højde for, dels at frivilligcentrene primært opererer på det sociale og sundhedsmæssige område, hvor den lokale tæthed af organisationer ikke er så høj som på fx idræts- og fritidsområdet, dels at mange foreninger, som nævnt, har deres egne rekrutteringskanaler, så er det i mange tilfælde næppe realistisk at nå meget højere op. På en sådan virtuel besøgsrunde finder man også frivilligcentre, der har færre eller slet ingen tilgængelige frivilligjob, og disse centre kan naturligvis med fordel intensivere deres indsats.

For det tredje melder nogle centre om, at det kan være forbundet med større forhindringer og anstrengelser at rekruttere frivillige til det sociale og sundhedsmæssige område. Dels har frivilligt socialt arbejde ikke hos alle borgere den samme status som andre dele af den frivillige sektor, hvilket gør, at de barrierer, der skal overkommes, kan være større. Dels kan der være en tendens til, at de frivillige, der rekrutteres til området, i højere grad end det er tilfældet på andre områder af den frivillige sektor, kræver en særlig opmærksomhed og støtte. Mens rekrutteringen til den frivillige sektor generelt er kendetegnet ved en selektion af mennesker med flere ressourcer end gennemsnittet, så er dette ikke tilfældet på det sociale område. Her er der en meget bred rekruttering af frivillige med meget forskellig baggrund (Henriksen og Rosdahl 2008; Henriksen 2007). Det kan betyde, at frivilligcentre og foreninger i øvrigt skal bruge mere tid på at sluse den frivillige ind i det rigtige job og bruge mere tid på pleje og kvalificering af de frivillige.

For det fjerde melder nogle centre om en generel problemstilling, der relaterer sig til den landsdækkende portal for formidling af frivilligjob www.frivilligjob.dk. Disse centre melder om en nedgang i antallet af formidlinger, der sker via frivilligcentret, hvilket de tilskriver øget aktivitet på den landsdækkende portal. De fleste centre opbygger en parallel struktur, hvor tilgængelige frivilligjob annonceres både på frivilligcentrets hjemmeside samtidig med at der linkes til den landsdækkende portal. Andre steder henvises der konsekvent til den landsdækkende portal. Den ideelle løsning, som ifølge oplysninger fra FriSe allerede er under implementering, er, at alle frivilligjob, der meldes ind til enten den landsdækkende portal eller til et lokalt frivilligcenter, automatisk registreres begge steder. Så er man sikker på, at ingen borgere misser et opslag, fordi man kun kigger et af de to mulige steder.

Man må konkludere, at formidling af frivilligt arbejde fremdeles stiller frivilligcentre over for nye udfordringer. Etablerede centre har en særlig opgave med at udbrede kendskabet til nye områder, hvis de er en del af en ny storkommune. Ny-startede centre skal bruge kræfter på i det hele taget at blive et omdrejningspunkt for rekruttering af frivillig arbejdskraft. Dette er en tidkrævende opgave, der kun giver resultater ved en meget ihærdig indsats. Indtrykket er imidlertid – ikke mindst fra den aktivitet, der er synlig via hjemmesiderne – at formidling af frivilligt arbejde langsomt er ved at vinde indpas. Tilgængeligheden og brugen af ny informations-teknologi, der er koordineret, opdateret og brugervenlig, kan i denne sammenhæng næppe undervurderes. Indgange og portaler til frivilligt socialt arbejde må i dag tænkes og konstrueres i to dimensioner: en reel, fysisk og en virtuel.

8. FORENINGSSERVICE OG PROJEKTVUGGE

Et andet centralt formål med frivilligcentrenes virke, der også afspejles i udviklingsmålene, er, at flere foreninger skal benytte sig af centrenes tilbud om foreningsservice, projektvugge mm. Dette er et centralt arbejdsområde, fordi mange foreninger på det sociale og sundhedsmæssige område er relativt små og i stor udstrækning afhængig af frivillig arbejdskraft (Ibsen 2006). Disse foreningers indsats kan derfor kvalificeres og udvikles igennem samarbejde med et frivilligcenter, der kan tilbyde kurser, hjælp til at skrive ansøgninger, koordinering i forhold til andre foreninger samt hjælp i forhold til interessevaretagelse over for offentlige myndigheder osv. Centrenes indsats er også central i forhold til at etablere nye initiativer på områder, hvor der mangler indsatser eller der, hvor der opstår nye sociale problemer.

På samme måde som det var tilfældet med frivilligformidling er heller ikke denne opgave altid helt ligetil. Som det også blev nævnt oven for, kan der i udgangspunktet være en vis skepsis blandt måske især etablerede og større foreninger over for nye organisationer som frivilligcentrene. Generelt ukendskab, konkurrence om knappe midler (offentlige tilskud og frivillig arbejdskraft) samt forskelle i foreningernes organisatoriske ressourcer og kapacitet kan være mulige årsager til en sådan skepsis. Imidlertid er omfanget og begrundelserne for denne skepsis ikke altid helt tydelige i selvevalueringsmaterialet, og der kan derfor være grund til at se nærmere på det i de kommende casestudier.

Med nogle få undtagelser arbejder alle udviklingsprojekter mere eller mindre eksplicit med at udvikle såvel foreningsservice som projektvugge. Målene beskrives fx således:

- ”Koordinere og kvalificere en meget stor og heterogen samling af frivillige sociale organisationer”
- ”Dannelse af netværk og samarbejdsrelationer mellem foreninger og organisationer”
- ”Styrke og udvikle de frivillige sociale foreninger”
- ”Samle, styrke og servicere det frivillige sociale arbejde”

- ”At være netværksskabende især for små foreninger. At øge servicen over for andre foreninger således at der sker et kvalitativt løft af hele frivilligområdet”

Mange centre forsøger at gøde jorden for et tættere samarbejde og samspil med de lokale foreninger ved at lave opsøgende arbejde og tale med foreningsrepræsentanter om de muligheder frivilligcentret kan tilbyde. Enkelte frivilligcentre har endvidere forsøgt sig med at vurdere og analysere foreningernes behov for støtte og hjælp (blandt andet ved at lave en spørgeskemabaseret undersøgelse). En af de mest benyttede metoder er at indkalde foreningerne til dialogmøder, hvor frivilligcentrene kan præsentere deres service, og hvor foreningerne kan respondere herpå. Dette har mange centre gennemført og haft succes med. Dette virker som en fremkommelig og overskuelig vej at gå, der samtidig fungerer fint i forhold til det lavpraktiske niveau, som mange foreninger realistisk befinder sig på. Opsøgende arbejde og dialogmøder har også den positive sidegevinst, at det baner vejen for at indlemme foreninger og frivillige sammenslutninger i sociale vejvisere, og at foreningerne bliver opmærksomme på mulighederne for at formidle frivillige job via frivilligcentrenes opslagstavler og hjemmesider. Det personlige kendskab og det netværk, der kan være resultatet af sådanne initiativer, medvirker også til at afmystificere og opbygge tillidsfulde relationer mellem foreninger og frivilligcentre. Der er ingen tvivl om, at dette er en vigtig forudsætning for at blive en krumtap i det lokale frivillige sociale arbejdes infrastruktur.

De konkrete services, som frivilligcentrene tilbyder etablerede foreninger, drejer sig blandt andet om afholdelse af kurser med fagligt indhold, bistand til at skrive ansøgninger, oprettelse af fundraising database, bistand til at skrive pressemeddelelse, etablere kontakt til kommunen, arrangere fælles stand på torvedage og lignende for at medvirke til rekruttering af frivillige, bistand til regnskab, konfliktløsning, bestyrelsesansvar osv. En anden hovedaktivitet drejer sig om at etablere netværk mellem eksisterende foreninger med henblik på, at disse gensidigt kan støtte hinanden. Fx har frivilligcentre taget initiativ til at foreninger, der arbejder med mennesker med eksistentielle problemer eller foreninger for misbrugere samt besøgstjenester, har mødtes og drøftet fælles problemstillinger. I et enkelt tilfælde er der også etableret fælles supervision af de frivillige i disse netværk. Sådanne initiativer virker meget perspektivrige. Især i relation til små foreninger, der kan være meget sårbare og påvirkelige i forhold til selv små udsving i den frivillige

ressourcebase, virker det som en rigtig satsning at søge at støtte og kvalificere deres indsatser.

Projektvugge-aktiviteter drejer sig om at hjælpe nye frivillige sammenslutninger og initiativer i etableringsfasen. Konkret kan det dreje sig om lån af lokaler og kontorudstyr (kopimaskine, computer, telefon mv.), hjælp til at formulere ansøgninger, kontakt til lignende sammenslutninger, hjælp til markedsføring (pjecer, pressemeddelelser mv.), rådgivning om foreningsdannelse, bestyrelsesansvar mv. I forhold til det sociale og sundhedsmæssige område, hvor nye frivillige initiativer ofte forholder sig til nye typer af sociale problemer og ofte med fokus på ressource-svage målgrupper, forekommer en sådan hjælp at være en meget væsentlig nyskabelse, der potentielt kan have stor betydning for opbygningen af den frivillige løsningskapacitet. Frivilligcentre, der bevidst arbejder på at støtte og fremme små foreninger og nye initiativers arbejde og engagement ser ud til at have fat i den lange ende.

Det er primært en række af de store og veletablerede frivilligcentre i de større byområder, der, vurderet ud fra det tilgængelige selvevalueringsmateriale, lykkes med denne type af hjælp, mens det forekommer vanskeligere i de nystartede centre samt i de centre, der er placeret i rurale (tyndtbefolkede) områder. De nystartede centre har brug for tid til at etablere sig. For centrene i de rurale områder gælder det, at der ganske enkelt er færre foreninger at rette disse aktiviteter imod. Dertil kommer, at flertallet af de eksisterende foreninger oftest findes på et enkelt område, nemlig ældreområdet. Det forekommer også at være et gennemgående mønster, at interessen for 'erfa-grupper', kurser mm. i de rurale områder er mindre. Det er muligt, at frivilligcentrene i disse områder må tage konsekvensen af disse vilkår og have en højere grad af aktivitetsorientering i huset og ad den vej opbygge foreningskontakt og netværk. Små centre i rurale områder står her overfor et paradoks: De skal helst kunne lidt af hvert, men samtidig har de som regel færre ressourcer til rådighed (se Henriksen og Marthedal 2006) og også færre netværk at trække på, samtidig med at de skal dække store geografiske områder. Omvendt med større centre i større bysamfund: De har som hovedregel adgang til flere ressourcer og flere netværk, samtidig med at de dækker områder, der geografisk er mere koncentrerede. Når man vurderer frivilligcentrenes resultater, må man have øje for disse strukturelle forskelle, der giver forskellige betingelser for arbejdet.

9. STYRKELSE AF ETNISKE FORENINGER OG ETNISK MINORITETSARBEJDE

En række centre i de større og mere koncentrerede byområder har formuleret udviklingsmål, der specifikt retter sig mod at styrke de etniske foreningers arbejde samt styrke netværkene mellem danske og etniske foreninger. Også centre i mindre byområder arbejder med dette. Målene formuleres her både som det at engagere flere borgere med etnisk baggrund i frivilligt socialt arbejde, og at styrke de etniske minoritetsgruppers integration i det danske samfund gennem foreningsdannelse og netværk mellem danske og etniske foreninger.

Midlerne til at nå disse mål går gennem en række af de samme aktiviteter, som også har været benyttet i andre sammenhænge. Det drejer sig for det første om kortlægning af etniske foreninger og organisationer, samt opsøgende arbejde i forhold til disse med henblik på at skabe kontakt og præsentere foreningerne for de støttemuligheder frivilligcentret råder over og evt. få de etniske foreninger til at blive medlem af frivilligcentret. I storbyerne drejer dette opsøgende arbejde sig om at komme ud i de boligområder, hvor de etniske foreninger findes, blandt andet ved at oprette (mobile) satellitter i disse områder. For det andet drejer det sig om konkret støtte til etniske grupper i form af hjælp til foreningsdannelse, afholdelse af kurser mv. For det tredje drejer det sig om skabe kontakt til etniske rådgivere i kommunerne for at øge kontakten og gøre opmærksom på nogle af de særlige forhold, der gør sig gældende; fx har et center presset på for at få kommunen til at tage en sag op, hvor etniske foreninger falder mellem §18-støtte og folkeoplysningsstøtte. For det fjerde drejer det sig om igangsætning af konkrete aktiviteter som fx afholdelse af international familiefest, forældrerådgivninger, oplysende arbejde og lektiehjælp, blandt andet i samarbejde med sprogskolerne. Endelig drejer det sig om etablering af netværk mellem etniske foreninger og mellem etniske foreninger og danske foreninger. Et center har blandt andet forsøgt sig med samarbejde mellem en forening for arabiske kvinder og diabetesforeningen samt at rekruttere frivillige til Natteravnene blandt etniske grupper.

Generelt hæmmes frivilligcentrenes ønske om at skabe mere aktivitet på dette område af, at rekrutteringsproblemstillingerne blandt de etniske minoritetsgrupper er anderledes – ikke mindst fordi frivilligt socialt arbejde i institutionaliseret form er ukendt i mange minoritetssamfund, fordi det generelt tager mere tid at etablere

tillidsfulde relationer i disse sammenhænge, og fordi etniske sammenslutninger ofte er mono-etniske. Frivilligcentrenes erfaringer med dette arbejde, som de fremtræder i selvevalueringsmaterialet, er derfor at det tager meget tid, at man ofte må nedjustere planerne og også i en del tilfælde skrinlægge planer.

Det er imidlertid et område, som der er mange perspektiver i, og hvor der på sigt må være meget at hente. Hvis frivilligcentrene kan bidrage til at støtte og etablere nok især mindre frivillige sammenslutninger og netværk blandt etniske grupper og på tværs af etniske og danske foreninger, må man formode, at dette vil kunne bidrage til at rekruttere flere med anden etnisk baggrund til frivilligt socialt arbejde samt styrke de etniske foreningers arbejde. Men frivilligcentrene har generelt et stykke vej at gå endnu, før dette er tilfældet. Der er dog tale om et område, hvor der ikke findes lette løsninger.

10. REKRUTTERING AF UNGE OG SAMARBEJDE MED UDDANNELSESINSTITUTIONER

Et andet område, hvor frivilligcentrene forsøger at finde nye veje er på området for rekruttering af unge til frivilligt socialt arbejde. Her synes især frivilligcentrenes samarbejde med uddannelsesinstitutionerne og deres forsøg med nye typer af rekruttering at være interessante.

Samlet set er der ikke mange af udviklingsprojekterne, der arbejder på denne front. Det forudsætter naturligvis, at der findes uddannelsesinstitutioner i centrenes område, og det gør der ikke i alle tilfælde. I mange tilfælde findes der dog enten institutioner for korte (social- og sundhedsskoler) eller mellemlange (sociale højskoler, CVU'er) uddannelser, mens videregående uddannelser (universiteter) kun findes i de største byer. Det er klart, at for rekruttering til frivilligt socialt arbejde er ikke alle uddannelser lige oplagte. Men det må formodes, at der især på social- og sundhedsskoler, socialrådgiveruddannelser, jordemoder- og sygeplejeskoler, psykologiuddannelser, jura mv. må findes et potentiale. Vi ved fra frivillighedsundersøgelsen, at mange unge mennesker faktisk er interesseret i at arbejde frivilligt, men at de oftere end andre aldersgrupper mangler opfordringer (Koch-Nielsen, Henriksen, Fridberg og Rosdahl 2005). Det er også oplagt, at unge mennesker under uddannelse oftere er enten nytilflyttere til en by (i forbindelse med studiestart) eller på vej til at flytte igen (i forbindelse med studieafslutning og påbegyndelse af erhvervs-karriere). En sådan mindre stabil livssituation kan også være hindrende for frivilligt engagement. På den anden side er det ligeså oplagt, at unge kan profitere af frivilligt arbejde, idet de her igennem kan opnå erfaringer og indsigt, som de ikke opnår via det formelle uddannelsessystem. Dertil kommer, at flere unge givetvis er ved at få øjnene op for, at frivilligt arbejde også bidrager positivt til deres cv. Frivilligcentrene kan derfor sandsynligvis udnytte den aktuelle gunstige situation til at mobilisere flere unge til det frivillige sociale arbejde.

Især to udviklingsprojekter har arbejdet systematisk med dette område. I det ene tilfælde har man etableret et formelt samarbejde med en social højskole om en rådgivning for borgere samt et bisiddernetværk. Der er nedsat en arbejdsgruppe sammen med højskolen og afholdt netværksmøde for bisiddere. Det er oplagt at

samarbejde på sådanne områder, hvor uddannelsesinstitutioner har særlige kompetencer, kan være en meget stærk strategisk alliance for et frivilligcenter. De konkrete erfaringer er endnu få, men perspektiverne er interessante.

I det andet tilfælde tager udviklingsprojektet udgangspunkt i, at den pågældende by har en relativt stor andel studerende, og at de mange uddannelsesinstitutioner må kunne bruges som indgange til at engagere flere i det frivillige arbejde. Man har her oprettet et ungdomsprojekt, en såkaldt 'studiesatellit', med en egen hjemmeside, hvor der slås kraftigt på tromme for fordelene ved at engagere sig i det frivillige arbejde. Man har også forsøgt sig med forskellige arrangementer, blandt andet i forbindelse med studiestart og en såkaldt en 'speed-dating event'. Man har til dels haft succes, idet flere unge end forventet er under oplæring, men det undersøges fremdeles, hvad der afholder unge fra at arbejde frivilligt.

Det er klart, at udviklingsprojekterne ikke kan arbejde lige intensivt på alle fronter, men fremover bør flere frivilligcentre tage ved lære af de erfaringer, der for øjeblikket gøres på dette område, og forsøge at fremme samarbejdet med uddannelsesinstitutioner og fx også inddrage ungdomsorganisationerne i dette arbejde.

11. SAMARBEJDE MED DET PRIVATE ERHVERVSLIV

Et andet område hvor enkelte frivilligcentre forsøger at fremme et mere forpligtende samarbejde er i relation til det private erhvervsliv. På dette område har FriSe forsøgt at motivere medlemmerne til i højere grad at søge samarbejde og sponsorstøtte hos virksomheder og blandt andet udgivet en sponsormanual (FriSe 2007) og igangsat et udviklingsprojekt. Manualen omtaler tre typer af samarbejde med private virksomheder. For det første samarbejde med virksomheder om rekruttering af frivillige og ansattes udførelse af afgrænsede opgaver for frivillige organisationer. For det andet samarbejde og partnerskaber med private virksomheder om særlige opgaver som fx coaching, revision, håndværkeropgaver eller webdesign. For det tredje private sponsorater og donationer som supplement til den fremherskende offentlige finansiering.

Blandt udviklingsprojekterne er det især et center, der målrettet arbejder på at udvikle det frivillige arbejde i relation til private virksomheder. Formålet er for det første at introducere frivilligt arbejde for virksomheders ansatte, for på den måde at engagere flere frivillige. Frivilligcentret er taget på virksomhedsbesøg og vil fremover bruge mere tid på at komme direkte i kontakt med medarbejdere. Erfaringerne er, at man er blevet godt modtaget på virksomhedsbesøgene, men også at en del virksomheder er træge, hvorfor planlagte aktiviteter må udskydes. Formålet er for det andet at introducere virksomhedernes medarbejdere for frivilligcentrets tilbud, blandt andet deltagelse i selvhjælpsgrupper, når problemerne overstiger hvad kolleger kan håndtere. Uden for udviklingsprojekterne er der et eksempel på et sådant projekt, hvor der i regi af et selvhjælpsprojekt er oprettet stresshåndteringsforløb i to virksomheder (FriSe 2007:11).

Ingen udviklingsprojekter har eksplicit øget privat sponsorering som udviklingsmål, men nogle frivilligcentre har fx en oversigt over private sponsorer på hjemmesiden og andre nævner, at de arbejder med at styrke denne del af finansieringen.

Erfaringerne med denne del af udviklingsarbejdet er endnu få, men FriSes satsning på området kan muligvis bane vejen for flere forsøg og eksperimenter. Samarbejde med virksomheder er en tendens, der også pågår i andre lande (se fx

Wulff 2006b; Brudney 2005), og som kan bygges på det behov, som mange private virksomheder i disse år ser for at styrke deres omdømme i omgivelserne via støtte til en god sag. Det er klart, at frivilligcentre og andre lokale frivillige sociale organisationer her skal konkurrere med ikke mindst foreninger på idrætsområdet, der i mange år har haft en privilegeret adgang til lokale sponsorater. Den generelt stigende opmærksomhed omkring virksomhedernes sociale ansvar taler imidlertid for, at det kan være muligt for de sociale organisationer at styrke samarbejdet med det private erhvervsliv. Det kunne være en opgave for frivilligcentre at bane vejen for de lokale frivillige sociale organisationer på dette område.

12. SUNDHEDSFREMME, SELVHJÆLP OG SÆRLIGE GRUPPER

Et sidste område for frivilligcentrenes udviklingsarbejde, der skal berøres i denne rapport, omhandler sundhedsfremme, selvhjælp og indsatser over for grupper med særlige behov. Som nævnt oven for under diskussionen af kommunalreformen, så er kommunerne efter kommunalreformen blevet ansvarlig for en række opgaver på sundhedsområdet og i relation til særlige grupper, som amterne tidligere var ansvarlige for. Det har givet kommunerne nye opgaver og nye samarbejdspartnere, idet mange frivillige organisationer traditionelt har haft målgrupper og løst opgaver på disse områder, fx i relation til hjemløse, misbrugere, handicappede, mennesker med psykiske lidelser, kriseramte osv. På dette område er frivilligcentrenes traditionelle funktion med koordinering og drift af selvhjælpsgrupper naturligvis også central, en opgave, som delrapport I viste, stadig fylder ganske meget i den samlede virksomhed (Henriksen & Marthedal 2006).

Man kan sige, at alle frivilligcentre naturligt i kraft af deres primære forankring og tilknytning til det frivillige sociale arbejde og tilgrænsende områder og i kraft af deres funktion som støttepude og koordinerende instans virker for at forbedre vilkårene for ovennævnte grupper. Det, der her skal fokuseres på, er de nye mål og opgaver, som frivilligcentrene har sat sig på disse områder, og hvor der er berøring til den nye opgavefordeling mellem kommuner og regioner.

I alt 13 ud af 22 af udviklingsprojekterne i regi af etablerede frivilligcentre har udviklingsmål, der relaterer sig til arbejdet med svage grupper, sundhedsfremme og forebyggelse eller selvhjælp, mens det gælder for 9 ud af 10 af de nystartede centre.

Hvad angår selvhjælp så drejer en del af udviklingsarbejdet sig om i forlængelse af kommunalreformen at udvide tilbuddet om selvhjælpsgrupper til de nye sammenlægningsområder. Erfaringerne tyder imidlertid på, at man her til dels løber åbne døre ind. Det vil sige, at man i mange tilfælde allerede har dækket de områder, der først nu formelt er blevet en del af en ny sammenlægningskommune. Selvhjælpsgrupper trækker givetvis deltagere fra et relativt stort opland, og i nogle tilfælde kan det ligefrem være en fordel, at deltagerne ikke kommer fra det samme lokalområde. Også de nystartede centre har fokus på oprettelse af selvhjælpsgrupper eller støtte til selvhjælpsinitiativer. Som tidligere omtalt drejer et andet

udviklingsprojekt sig om tilbud til virksomheder om selvhjælpsgrupper. Et tredje udviklingsprojekt fokuserer på at styrke samarbejdet med sundhedsafdelingen i kommunen og distriktpsykiatrien om nye selvhjælpsgrupper.

I relation til svage grupper så har en del frivilligcentre fokuseret på at støtte især mindre foreningers arbejde med grupper med særlige behov, fx foreninger for kronisk syge, organisationer for pårørende til misbrugere, foreninger for svage unge, oprettelse af bisiddernetværk på tværs af foreninger. Et center ønsker desuden at styrke mulighederne i lokalområderne for ressourcetsvage mennesker, idet tilbuddene her er få. Det er oplagt, at frivilligcentre har fokus på at koordinere, synliggøre og lette adgang til denne type tilbud, idet man må formode, at kommunerne endnu står dårligt rustet på disse områder efter amternes nedlæggelse.

I relation til de bredere opgaver med sundhedsfremme og forebyggelse så arbejder enkelte udviklingsprojekter med at styrke indsatsen over for svage ældre og ensomme med blandt besøgstjenester og netværk, foredrag og folkeoplysning samt generelt sundhedsfremmende initiativer som rygestop, 'Tjek din sundhed', motionsdag mv., mens andre har fokuseret på mere specialiserede indsatser omkring overvægtige børn eller etniske kvinder med diabetes. Et enkelt sted har man arbejdet for at oprette satellitter i lokale sundhedscentre, mens to af de nystartede centre som også nævnt tidligere har til huse i kommunale sundhedscentre eller Sund By butikker.

Det vil være oplagt, at endnu flere frivilligcentre fremover reflekterer over, hvordan det frivillige sociale arbejde kan støtte og supplere den kommunale opgaveløsning på de ovennævnte områder, hvor det efter opgavereformen er oplagt at finde modeller, der kombinerer offentlige og frivillige løsninger. Ikke mindst ude i mindre lokalområder findes der mange tilbud til ældre og idrætsaktive unge og midaldrende, mens der stort set ikke findes tilbud til mindre ressourcetsværke borgere. Frivilligcentre kan have en særlig opgave med at synliggøre dette og virke for at kombinere eksisterende ressourcer. Til støtte for medlemsorganisationernes arbejde med dette område har FriSe i øvrigt initieret et treårigt udviklingsprojekt, hvilket forekommer vigtigt.

13. KONKLUSION

Det selvevaluerings- og dokumentationsmateriale, som ligger til grund for denne delrapport, efterlader grundlæggende det indtryk, at frivilligcentrene, via støtte fra udviklingspuljen, overordnet set er nået et godt stykke med at målrette og fokusere sin indsats i forhold til de kernefunktioner, der beskrives for fuldt udrustede frivilligcentre.

Det er tydeligt, at arbejdet med selvevalueringsmaterialet – og den kontinuerlige samtale og refleksion dette giver anledning til – har bidraget til at fokusere og professionalisere centrenes arbejde. Meget af den 'bottom-up'-tilgang, der tidligere karakteriserede feltet, er – hjulpet på vej af ministerielle og kommunale krav i forbindelse med finansiering, 'bedst-praksis'-anbefalinger i regi af medlemsorganisationen FriSe, konsulentbistand fra SUS og sikkert også mere almene ændringer i forestillinger om, hvilke grundlæggende værdier og organisationsmodeller et legitimt frivilligcenter bygges på – afløst af mere ensartede organisationsmodeller. De nystartede centre har således i høj grad kunnet læne sig op ad de eksisterende centres erfaringer, de ministerielle kravspecifikationer og FriSes anbefalinger i forbindelse med etableringen.

Ikke mindst er der sket en væsentlig indsnævring i forhold til de problemområder, centrene retter deres aktiviteter imod. Langt de fleste centre retter således deres aktiviteter udelukkende mod social- og sundhedsområdet (inklusive det boligsociale arbejde), mens færre arbejder med frivilligcentrenes rolle på de øvrige områder af den frivillige sektor, fx kultur, fritid, idræt. Dette er en udvikling, der trækker i en anden retning end fx Norge, hvor regeringen i den seneste stortingsmelding ønsker, at frivilligcentrene skal fungere som 'nærmiljøsentraler', der generelt fremmer gode og levende lokalmiljøer (Kultur- og Kirkedepartementet, St.melding nr. 39, 2006-2007). I forhold hertil er de danske frivilligcentre langt mere fokuseret på at forebygge og løse sociale og sundhedsmæssige problemer samt koordinere lokale indsatser og engagere borgerne i disse opgaver.

Man kan konkludere, at de fleste af de udviklingsmål, centrene arbejder med, flugter pænt med udviklingspuljens mål om at forbedre infrastrukturen for og løsningskapaciteten i det lokale frivillige sociale arbejde. På tværs af udviklings-

projekterne arbejdes der seriøst og målrettet med at synliggøre frivilligcentrene og de øvrige organisationers tilbud, så tilgængeligheden for borgerne øges. En del af dette arbejde består også i at formidle muligheder for frivilligt arbejde til borgerne, ligesom man visse steder forsøger at engagere nye grupper, fx unge og etniske minoriteter, i det frivillige arbejde. Der arbejdes også seriøst med at støtte nye og etablerede foreninger og sammenslutninger i form af projektvugge, forenings-service og støtte til netværksdannelse mellem foreninger. Endelig er det klassiske selvhjælpsarbejde fortsat centralt for mange frivilligcentre.

Det betyder ikke, at der ikke er forskelle på frivilligcentrene. Det er tydeligt, at vægten lægges forskelligt. En del frivilligcentre kombinerer også stadig rollen som knudepunkt, koordinator og igangsætter med en 'aktivitetsorientering'. Måske specielt i de rurale områder kombineres arbejdet med at koordinere, formidle og servicere det lokale frivillige arbejde med driften af egne aktiviteter i form af cafe, lektiehjælp, stavgang, madklubber osv. Dette er ikke nødvendigvis udtryk for, at disse steder ikke formår at omstille sig til de nye opgaver. Det kan også være udtryk for, at frivilligcentre i sådanne omgivelser har andre vilkår og i højere grad må benytte disse aktiviteter som indgang til sit arbejde.

De opgaver og arbejdsområder, hvor frivilligcentrene fremdeles møder problemer og forhindringer, og hvor ikke alle udviklingsprojekter har nået de mål, de selv stillede, er følgende:

- Et forpligtende kommunalt samarbejde, herunder formulering af kommunale frivillighedspolitikker. En del centre rapporterer og klager over, at de har vanskeligt ved at nå frem til forpligtende aftaler med kommunale beslutningstagere om dette. Den umiddelbare vurdering vil være, at frivilligcentrene visse steder stadig mangler den fornødne status og gennemslagskraft. Der er dog store forskelle, og der er også mange eksempler på, at kommunerne har rykket sig meget. Kommunalreformen har givetvis været en god anledning til at sætte frivilligt socialt arbejde på dagsordenen, men i konkurrence med de mange andre opgaver, som reformen førte med sig, har frivilligcentrene haft en vanskelig opgave med at få dette område op på den politiske dagsorden. I forhold til at samle de frivillige foreninger til dialog med det offentlige har frivilligcentrene dog spillet en væsentlig og betydningsfuld rolle mange steder.

- Formidling af frivilligt arbejde i stor skala. Der er stor forskel på, hvor mange job der annonceres, og ikke mange frivilligcentre når det antal jobformidlinger, de har opstillet. Visse steder rapporterer man også om nedgang i antallet af formidlinger, hvilket kan skyldes, at den landsdækkende jobportal FrivilligJob.dk nu bruges mere. Det er også muligt, at ambitionerne er for høje – blandt andet fordi rekrutteringen til frivilligt arbejde generelt følger andre kanaler. Men en nærmere undersøgelse bør afklare dette.
- At andre foreninger gør brug af frivilligcentrenes tilbud om foreningsservice. Visse organisationer er stødt på skepsis og modstand. Det har blandt andet ført til, at relativt få centre lykkes med at gennemføre egentlige kursusforløb. Derimod lykkes meget i relation til at støtte specielt små foreninger og nystartede initiativer, og det forekommer fornuftigt at koncentrere kræfterne her. Det er ikke sikkert, at alle frivilligcentre fungerer i kontekster, hvor formaliserede kursus- og undervisningsforløb er realistiske. Og det er ikke sikkert at frivilligcentrene skal bruge energi på etablerede foreninger og organisationer, som godt kan klare sig selv.
- Arbejdet med etniske grupper og etniske foreninger er et vigtigt udviklingsområde. Men frivilligcentrene oplever, at arbejdet tager meget tid og er forbundet med mange vanskeligheder. En del projekter må opgives – også selv om de er godt tænkt. Der er næppe andet at gøre end at fortsætte med at afprøve modeller og erkende, at resultaterne kun kommer på det lange sigt. Dette er et område, hvor alle aktører skal arbejde hårdt for at opnå succes. Frivilligcentrene bør kunne have en særlig vigtig opgave på dette område, fordi så meget foreningsliv (både det etnisk danske og det ikke-etnisk danske) er bundet til snævre og lukkede grupperinger. At formidle indsatser, samarbejde og netværk på tværs af disse grænser forekommer at være en af de allervigtigste socialpolitiske indsatser i disse år. Og frivilligcentrene har i en række tilfælde vist, at det er muligt at løfte indsatsen på dette område.
- Det private erhvervsliv kan være en potentiel medspiller og den siddende regering såvel som FriSe har opmærksomheden rettet mod samspillet mellem private, frivillige og offentlige indsatser. Indtil videre er de konkrete aktiviteter og erfaringer imidlertid få.

- Det samme kan siges, om frivilligcentrenes samarbejde med uddannelsesinstitutioner og ungdomsorganisationer om rekruttering af unge (ikke mindst under uddannelse) til frivilligt socialt arbejde samt særlige indsatser, hvor uddannelsesinstitutioner kan have særlige kompetencer (bisidderordninger, rådgivninger mv.).

På disse områder er implementeringen vanskelig, og i mange tilfælde er ambitionerne højere, end de har kunnet indfries i den periode, som det materiale, denne delrapport bygger på, dækker. Det er dog væsentligt endnu engang at understrege, at dette materiale er begrænset til de udviklingsmål, som de støttede udviklingsprojekter har sat sig, og at udviklingsprojekterne endnu har halvdelen af projektperioden foran sig.

Det er også tydeligt, at der er forskel på, hvor godt de enkelte centre arbejder, og hvor langt de når med implementeringen. Der er givetvis forskellige grunde hertil. Der kan sondres mellem på den ene side ydre faktorer, som fx forskelle i opbakning fra kommunerne, forskelle i opbakningen i det lokale organisations-samfund, og demografiske og socio-økonomiske forskelle mellem de kommuner og boligområder, centrene virker i. Og på den anden side organisationsinterne forskelle, der grunder sig i frivilligcentrets alder og erfaring, de ansattes ressourcer og kvalifikationer, frivillige ressourcer, forskelle i finansieringsgrundlag samt forskelle i bestyrelsens kompetencer og opbakning mv. Materialet til denne delrapport kan dog ikke svare tilfredsstillende på disse spørgsmål. Delrapport III vil gennem intensive casestudier forsøge nærmere at specificere sammenhænge mellem opgaver, omgivelser og resultater.

Litteratur

Brudney, Jeff (2005) (ed.): "Emerging Areas of Volunteering". ARNOVA Occasional Paper Series, Vol. 1, No. 2.

Dugstad, Line & Håkon Lorentzen (2007): "Sivile eierformer. Med frivillighetssentralene som case". Notat. Institutt for samfunnsforskning.

FriSe (2004): "Udvikling af kvalitet i fællesskab – bedst praksis anbefalinger". Notat.

FriSe (2007): "Sponsormanual. Inspiration til erhvervssamarbejder". FriSe – Frivilligcentre og Selvhjælp i Danmark.

Henriksen, Lars Skov og Anders Brogaard Marthedal (2006): "En kortlægning af organisationerne i Danmark på området for frivilligformidling og selvhjælp". Aalborg Universitet. Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation.

Henriksen, Lars Skov (2007): "Den frivillige sociale 'arbejdsstyrke' – karakteristik og konsekvenser". Indledning ved Center for Frivilligt Socialt Arbejde, Decemberkonferencen, Radisson SAS Odense, 2007.

<http://www.frivillighed.dk/Web/Site/Publikationer#a18402>

Henriksen, Lars Skov & David Rosdahl (2008): "Hvad forklarer forskellige typer af frivilligt engagement?" I Boje, Thomas P., Torben Fridberg & Bjarne Ibsen (red.): Det frivillige Danmark. Syddansk Universitetsforlag. (Under udgivelse)

Ibsen, Bjarne (2006): "Foreningerne og de frivillige organisationer". I Boje, Thomas P., Torben Fridberg og Bjarne Ibsen (red.): Den frivillige sektor i Danmark – Omfang og betydning. Socialforskningsinstituttet 06:19.

Koch-Nielsen, Inger, Lars Skov Henriksen, Torben Fridberg og David Rosdahl (2005): "Frivilligt arbejde. Den frivillige indsats i Danmark". Socialforskningsinstituttet 05:20.

Kultur- og Kirkedepartementet (2006-2007): Stortingsmelding nr. 39: "Frivillighet for alle".

Regeringen (2007): "Bedre velfærd og større arbejdsglæde. Regeringens strategi for høj kvalitet i den offentlige service". <http://www.kvalitetsreform.dk/>

Socialministeriet (2005): Bilag 1, Appendiks A: "Beskrivelse af fuldt 'udrustet' frivilligcenter".

Wulff, Michael (2006a): "Kapacitetsudvikling af frivillige foreninger – Inspiration fra Storbritannien". Rådet for Frivilligt Socialt Arbejde.

Wulff, Michael (2006b): "Frivilligt arbejde for ansatte – Samarbejde med private virksomheder". Rådet for Frivilligt Socialt Arbejde.